

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Teze diplomové práce

Důchodová reforma České republiky

Ivana Altmanová

© 2015 ČZU v Praze

ÚVOD

Důchodový systém České republiky se potýká s řadou problémů, které ohrožují jeho funkčnost, stabilitu a dlouhodobou finanční udržitelnost. Důchodová reforma se za těchto podmínek stává nevyhnutelným krokem. Opatření, která měla stabilizovat oblast zabezpečení občanů ve stáří byla do českého důchodového systému zavedena v rámci velké systémové důchodové reformy s účinností od 1.1.2013. Výsledkem tohoto kroku bylo zavedení kapitalizačního pilíře a přeměna českého důchodového systému na třípilířový. Nedostatečný zájem obyvatelstva o tento II. důchodový pilíř, z důvodu špatné informovanosti obyvatel, jeho nevýhod, a změn politického prostředí, jsou příčinou plánovaného ukončení druhého pilíře k 1.1.2016. Diplomová práce se zabývá obecnou problematikou zabezpečení občanů ve stáří, charakteristikou současného stavu důchodového systému a komparací s důchodovými systémy ve vybraných zemích EU.

Klíčová slova: důchodový systém, důchodová reforma, penzijní společnosti, důchodové pilíře, finanční správa, demografický vývoj

CÍL PRÁCE A METODIKA

Cílem diplomové práce je zhodnocení současného stavu důchodového systému v České republice a dále předložení návrhů na zmírnění problémů a nedostatků, které narušují jeho funkčnost a udržitelnost a vyvolávají potřebu provedení reformy důchodového systému České republiky.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a analytickou. V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy a kategorie formou literární rešerše. Cílem této části práce je vymezení problematiky zabezpečení občanů ve stáří, klasifikace penzijních systémů a charakteristika současné podoby důchodového systému České republiky. Dále je pozornost věnována vývoji českého důchodového systému od roku 1989 až po systémovou reformu z roku 2013.

Analytická část je zaměřena na identifikaci hlavních problémů současného důchodového systému a jejich vlivu na jednotlivé důchodové pilíře. V této části je provedena analýza demografického vývoje obyvatelstva, analýza současného stavu důchodového účtu ČR a posouzení očekávaných dopadů předpokládaného zrušení důchodového spoření na stav důchodového účtu v letech 2015 až 2017. V závěru analytické části práce je proveden

rozbor důchodových systémů ve vybraných zemích EU a následně je provedena jejich komparace s důchodovým systémem České republiky.

V závěru práce jsou uvedena doporučení, která reflektují aktuální situaci spojenou s ukončením druhého pilíře, a navržena opatření, která by mohla přispět ke stabilitě a finanční udržitelnosti důchodového systému České republiky.

V diplomové práci je využita metoda sekundárního sběru dat, analýza dokumentu, syntéza, deskripce a komparace. Pro zpracování diplomové práce byly využity zdroje informací zejména z internetového portálu Českého statistického úřadu, Eurostatu, Ministerstva práce a sociálních věcí, Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí a studie Melbourne Mercer Global Pension Index.

VÝSLEDKY A DISKUZE

Optimální uspořádání důchodového systému prakticky neexistuje. Každý důchodový systém má své klady, které jsou na druhé straně vyváženy zápory, jež jsou ovlivňovány hospodářskou situací země, ale také demografickým a politickým vývojem. Jedním ze zásadních problémů, se kterým se důchodový systém ČR potýká, je stárnutí populace. Vzhledem k tomu, že starobní penze vyplácené ze státního důchodového pojištění představují 95% celkového příjmu důchodců a rozdíl mezi příjmy a výdaji důchodového pojištění činil na konci roku 2013 více než 55 mld. Kč, stává se systém z dlouhodobého hlediska neudržitelným. Důchodový systém České republiky je v současné době třípilířový. Vzhledem k politickým změnám v naší zemi se existence druhého pilíře očekává pouhé tři roky. Místo toho, aby druhý pilíř českého důchodového systému byl zárukou adekvátních penzijních dávek ve stáří, naopak vnesl do oblasti důchodové politiky větší nejistotu. Není to tím, že by konstrukce třípilířového systému byla v českém prostředí nerealizovatelná, ale neschopností dosáhnout dohody napříč politickým spektrem o podobě a parametrech důchodového spoření. Za předpokladu, že by došlo k úpravě parametrů, které by jej zaattraktivněly, by důchodové spoření mohlo být rovnocennou složkou důchodového systému přispívající k zabezpečení ve stáří, tedy k naplnění jeho základního účelu.

ZÁVĚR

Jako řešení za II. důchodový pilíř, který od ledna 2016 bude zrušen, navrhuji možnost systému spoření, u kterého by neexistovala věkové limitace pro vstup osob starších 35 let a ze kterého by bylo možné za určitých vymezených podmínek vystoupit nebo zavedení příspěvků od zaměstnavatele, které by pro ně byly daňově uznatelné. Pokud by druhý pilíř poskytl možnost čerpat část naspořených prostředků v dřívějším věku, než vznikne nárok na starobní důchod, a tím umožnil pracovat na kratší pracovní úvazek nebo vykonávat lehčí, ale méně finančně ohodnocenou práci, zájem o důchodové spoření by jistě vzrostl.

Klíč k provádění jakýchkoliv dalších reforem v budoucnosti dle mého názoru spočívá v nalezení větší politické jednotnosti a ve zvýšení důvěry v českou politickou scénu a v poskytování pravdivých a úplných informací občanům, které by se odrazily ve výkonnosti ekonomiky a tím i lepší možnosti občanů zajistit se na stáří.

Z hlediska demografického vývoje je potřeba zvýšit míru porodnosti. Doporučila bych proto zaměřit pozornost na oblast daňové politiky a prostřednictvím jednotného daňového zvýhodnění na vyživované děti a rozšíření daňové slevy za umístění dítěte nejen v předškolním zařízení, ale i ve školních družinách pro děti do 10 let, bych podpořila pracující rodiče. Motivace k rodičovství by měla být zaměřena na podporu zaměstnávání matek (příp. otců) na částečný pracovní úvazek, na možnosti pracovat z domova a na vytvoření dostatečného počtu míst v předškolních zařízeních.

Další doporučení se týká úpravy věku odchodu do důchodu. Současná úprava důchodového věku je stanovena tak, že není ničím omezen. Věk odchodu do důchodu by měl být upraven na základě ukazatele naděje dožití mužů a žen z příslušné generace a nastavení jeho výše by mělo být pravidelně revidováno.

V situaci, kdy český důchodový systém se bude opět skládat pouze ze dvou pilířů, by mělo dojít k zatraktivnění doplňkového penzijního spoření. Prostředkem k dosažení by mohlo být zavedení možnosti rozdělit své portfolio do více investičních strategií a zavedení jedné investiční strategie s garancí nezáporného výnosu nebo možnost nezdanění výnosů z třetího pilíře na konci spoření, pokud by se účastníci rozhodli pro výplatu důchodů po určité minimální dobu místo jednorázové výplaty.

Posledním, ale neméně důležitým doporučením je zvyšování povědomí občanů o důležitosti vlastních úspor k zajištění se na stáří. Zavedení povinného předmětu základy finanční gramotnosti již na základních školách by mělo být naprostou samozřejmostí.

Vzdělávání v této oblasti by mělo dále pokračovat nejen na středních a vysokých školách, ale prakticky po celý život. Nejjednodušším řešením by mohlo být vytvoření krátkých televizních spotů umístěných například před vysíláním zpravodajských relací nebo odkazů na internetových stránkách, které by vysvětlovaly základní finanční instituty a zaměřovaly se na různé aspekty z finanční oblasti, se kterými se lidé v průběhu svého života mohou setkat, např. termíny z oblasti aktivní a pasivní bankovní politiky, životního pojištění, insolvence, exekucí a samozřejmě i z problematiky sociálního zabezpečení a zabezpečení na stáří.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ (vybraných)

- BEZDĚK, Vladimír. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy) I. a II. díl.* Praha: ČNB. 2000. 125 s.
- GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 80-210-2003-2.
- KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika.* 5. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2010, 554 s. ISBN 978-80-7357-2761-1.
- MUSILOVÁ, Zdeňka, ŠLAPÁK Milan, HOLUB Martin. *Zaměstnanecká schémata penzijního pojištění ve vybraných státech EU, Švýcarska a USA.* 1. vyd. Praha: VÚPSV. 2011. 96 s. ISBN 978-80-7416-087-5
- RYTÍŘOVÁ, Lucie. *Důchodový systém v České republice: přehledný a srozumitelný popis I., II. a III. pilíře, srovnání výhod a nevýhod jednotlivých pilířů, kolik zaplatíte a kolik dostanete.* 1. vyd. Olomouc: Anag, 2013. 115 s., ISBN 978-80-7263-821-5.
- ŠULC, Jaroslav. *Alternativy reformy penzijního systému v České republice.* 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní. 2005. 93 s. ISBN 8086754340.